

З а б у в.

Оповіданє Могєста Левіцького.

У Любомирці пішла дитяча пошесть, саме від зимних м'ясниць. Баби казали: гулі, ба, красуха, а фершал, що приїздив з Рудні, казав: шкарлятина. Однаково діти помирали дуже, хоч бабка Люльчиха підкурювала їх переїдом з жолоба, хоч фершал напував їх якимись своїми ліками.

Соцькому Петрови Головатому був приказ ставити ся до станового що три дні з докладом: скільки душ знов заслабло та скільки померло.

Становий був лютий; звичайно і по суботах, як ставили ся до него всі соцькі, він тяжко бурхотав, кляв їх на всі вирви; чи раз бувало і стусанів надає, і воду наставить носити за кару, і дрова рубати... А тепер Головатому ся лиха година придала ся аж двічі у тиждень.

Тяжка служба соцького. Усяк, хто не вирветь ся, начальство: і старшина з писаром ганяють позви-повістки розносити; і суддя і слідователь судебний — арештантів водити, підводи давати... люде кленуть, нарікають; і акцизному — понятих шукати... а дошукай охочого, щоб потім по судах їздити, свідкувати; навіть лікарю з фершалом — слабих показувати, зганяти жінок з дітьми для віспи. Все соцький та соцький.

Ну, а як що вже, крий Боже, надзвичайне трапить ся: мертве тіло, або пожежа, або як тепер — пошесть, нехай уже ворогам така служба.

Головатий уже третій цінок позначив на карби, бо він був неписьменний: слабих він значив одним карбом, а помершим клав ще карбок навхрест.

Крий Боже було забути становому хоч про одну дитину, хоч найменшу яку, непотрібно... Бо становий сам доносив кудись до більшого начальства.

А Головатому ще й свій клопіт дома. Тільки йому і дитий Бог дав, що один хлопчина Івась — на п'ятий рік йому йшло, тай того не минула лиха болість; майже в перших він заслаб, якось на пущання, тай досі ще не вийшов. У людей діти або повмирали, або давно вже повичунювали, а він чогось хирів, марнів, вицьвів на виду як віск, а ноженята та черевце зігнало пухлятиною. Орудувала Люльчиха, як знала, довідував ся фершал чи раз, давав ліки, у матушки добули майського бальзаму — терли: нічогісенько, ані крішки не легчало.

* * *

У степу бушував вітер гострий, холодний; імжив дрібненький дощик. Було вже над вечір. По грузькій дорозі пара маленьких миршавих коненят ледве тягнула підводу. Головатий з жінкою та з недужим Івасем вертали ся до дому з містечка від лікаря. Мовчки, сумно їхали обое. Лікарь раїв лишити малого в больниці, бо дуже трудна і тяжка слабість. Так як же його таке мале покинути?... Кажали, хай мати лишаєть ся з ним. Ну, а як би, крий Боже, помер там? Щож вона, бідна головонька, робити-ме з ним сама на чужині, ще й дорога така — гріх. Нехай уже краще до дому — як Бог дасть...

Головатиха сиділа боком за вітром і тулила до себе хлопця, обгорнувши його кожухом. Чоловік ішов по-ряд з возом, бо на гору було важко: коненята натягали ся під усю силу, аж їм горби поставали, а посторонки муляли по голій, чорній шкурі на їх витертих боках. Далі стали, щоб коні відсапали ся.

— Ой, Петре, глянь-но! — скрикнула жінка, відтуливши трохи дитину. — Либонь уже він доходить...

Івась лежав навзнаки; широко відкриті оченята чудно дивились у гору, він важко і хрипло дихав, якось незвичайно порухаючи устами і ніздрями.

— Доходить голубчик, доходить... — тремтячим голосом озвав ся Головатий, схилившись над хлопцем. — Івасю!... Дитинко!... Але Івась не чув, або не тямив.

— Матінко Божа! — плакала жінка. — На що було його возити! Нехай би вже дома по людськи вмер... Сьвічечку тїтка дали, достань-но, засьвіти як... там, у хустці...

Головату стиснуло в горлі. Жаль, сердечний жаль якось поплутав йому думки. Наче-б се все не справді... Він думав: крепко коні зморились, аж пара з них іде... Сьвічка у двох місцях зломала ся, бо він не бачивши сів був на жінчин клуночок... Змерз у руки, пальці залякли, ніяк сьвічку не справиш, бо віск затужавів на холоді... А жінка приспішала.

— Ой, швидче, Петре, швидче!...

Він присів, закинув на плечі поли свитини, щоб закрити ся від вітру; витер сїрника — погас... Другий, третій...

— Швидче, швидче, бо дійде без сьвічки!...

Сьвічечка нарешті засьвітила ся.

Обоє схилились над дитиною, обтулюючи її від вітру, випростили пальчики, застромили у жменьку сьвічку. Полумя її мигтіло, віск капав на бліду дитячу ручку.

Івась уже не дихав...

* * *

На сходах ганку станової кватири сидів дожидаючи ся соцький Головатий. Становий ще не виходив у канцелярію.

Весняний поранок був погожий, теплий. На вулиці грали ся діти. Їх веселий галас нагнав сумних думок Головату.

Так і його Івась грав ся бувало, галасував, вовтузив ся; така-ж сама білявенька головка, замузаний, замащена, задрипана сорочечка, високо підперезана жичкою...

Кара Божа!...

Згадав собі Головатий проповідь Любомирського батюшки. За тими клопатами і до церкви ніколи було пійти, дарма що піст, аж на Благовіщення вибрав ся.

Дуже жалісні проповіді вмів говорити Любомирський батюшка, а сей раз утяв таку, що деякі аж поплакали ся. Колись Бог покарав народ за гріхи десятьма карами: і муху на, хліб наслав, голод і тьма була, жаби, і ще якісь лиха, а найгірше, що діти почали мерти. Може тепер і на нас Божа кара найшла, ся пошесть дитяча, за те, що почали ми спасеніє забувати. До монополії у дух стежку протоптали болотом, а до церкви не дуже-то поквапились, загрузнеш ідучи... Правда, правда!...

— Кара Божа!...

— Соцький! — гукнув хтось із канцелярії. Головатий зірвав ся і кинув ся туди.

У повурій кімнаті з трьома невеличкими вікнами при довгим столі сиділи два канцеляристи над паперами; а паперів сих була тьма: і на столі, і у двох поставцях, і так купами, подекуди на долівці, ба навіть на стінках, на цвяшках висіли папери. Було нечепурно, холодно; якийсь невиразний дух пісної страви, огірків та поганого тютюну видавав ся невідомо звідкіль і від кого.

Становий, здоровенний, гладкий стояв серед кімнати і курив грубу цигарку, підкручуючи довгого рудого вуса.

— Ну, що скажеш доброго? — спитав він.

— Троє вмерло, одинацятро слабих, — відповів соцький.

— Гм... Василівський, дайте-но мені рапорт фершала, що прислали з волости!

Один з канцеляристів, худий, цибатий, застромивши перо за вухо, скочив до поставця, добув якогось паперу і подав. Становий глянув у рапорт.

— Брешеш, сучий сину! — гримнув він на соцького.

— Ні, ваше благородіє, справедливо...

— Справедливо?! Називай усіх!

— Циганчука Корній... Бучацького двоє — Ганна і Каленік.

— Ну?!

— Слабих одинацятро...

Гучно ляснуло у канцелярії: становий на розмаш затопив соцького по лиці.

— А Головатий Іван? сучий ти син! — гримнув він гучно.

Соцькому сьвіт закрутив ся, в очах стемніло.

— Се мій... Івась... Вибачайте, забув...

